

ISSN 2091-5187

SERVIS

ILMIY-AMALIY
JURNAL

№3

2026

SERVIS

ILMIY-AMALIY JURNAL 2026-yil, 3-soni

Muassis: Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

O‘zbekiston Matbuot va axborot agentligi tomonidan 2008-yil 31-dekabrda
0561-raqam bilan ro‘yxatga olingan.
O‘zR OAK Riyosatining 19.03.2017-y., 239/5-sonli qarori bilan e’tirof etilgan.

Tahririyat a’zolari:

Mas’ul kotib:

i.f.d., prof. M.Q.Pardayev

Muharrirlar:

i.f.d., dotsent F.A.Safarov
PhD, dotsent I.M.Pardayeva
PhD, I.Sh.Ernazarova

Texnik muharrir:

katta o‘qituvchi F.O.O‘roqov

Korrektor:

PhD, dotsent v.b.
T.I.Yahyoyev

Sahifalovchi:

PhD, dotsent v.b.
X.N.Ochilova

1 yilda 4 marotaba
chop etiladi.

**O‘zbekiston hududida
tarqatiladi.**

Tahririyat manzili:

140100, Samarqand shahar,
Amir Temur ko‘chasi, 9-uy,

tel.: +998(66)233-28-38,
+998(97)913-74-40

faks: +998(366)231-12-53
el.pochta:

samisiservis@mail.ru

Tahrir hay’ati raisi:

M.E.Po‘latov – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti rektori,
i.f.d., professor

Tahrir hay’ati raisi o‘rinbosari:

O.M.Pardayev – SamISI prorektori, iqtisod fanlari doktori,
professor

Tahrir hay’ati a’zolari:

M.M.Muxammedov – SamISI professori, iqtisod fanlari
doktori

D.R.Zaynalov – SamISI professori, iqtisod fanlari doktori

O.M.Murtazayev – TDIUSF direktori, iqtisod fanlari doktori,
professor

M.R.Boltabayev – TDIU professori, iqtisod fanlari doktori

R.X.Ergashev – QarMII professori, iqtisod fanlari doktori

B.K.G‘oibnazarov – iqtisod fanlari doktori, professor

I.S.To‘xliyev – SamISI professori, iqtisod fanlari doktori

K.B.Urazov – SamISI professori, iqtisod fanlari doktori

D.H.Aslanova – iqtisod fanlari nomzodi, professor

Q.J.Mirzayev – SamISI professori, iqtisod fanlari doktori

B.I.Isroilov – TDIU professori, iqtisod fanlari doktori

G.M.Shodiyeva – SamISI professori v.b., iqtisod fanlari doktori

S.N.Toshnazarov – SamISI professori, iqtisod fanlari doktori

R.N.Normaxmatov – SamISI professori, texnika fanlari doktori

A.Bektemirov – SamISI professori, iqtisod fanlari doktori

M.T.Alimova – SamISI professori, iqtisod fanlari doktori

Z.Dj.Adilova – TDIU professori, iqtisod fanlari doktori

Sh.O.Quvondiqov – SamISI professori, iqtisod fanlari doktori

L.N.Xalikova – SamISI professori, iqtisod fanlari doktori

F.A.Safarov – SamISI dotsenti, iqtisod fanlari doktori

A.M.Karimova – SamISI professori, iqtisod fanlari doktori

I.B.Mattiyev – SamISI professori, pedagogika fanlari doktori

B.F.Boronov – SamISI professori v.b., iqtisod fanlari doktori

A.N.Xoliqulov – SamISI professori, iqtisod fanlari nomzodi

X.A.Raximov – SamISI dotsenti, PhD

S.A.Babanazarova – SamISI dotsenti, PhD

X.N.Ochilova – SamISI dotsenti v.b., PhD

I.R.Berdikulova – SamISI dotsenti v.b., PhD

A.Q.G‘apparov – SamISI dotsenti v.b., PhD

MUNDARIJA:

NAZARIYA VA METODOLOGIYA	
Мамаюнус Қаршибаевич Пардаев, Баходир Ибрагимович Исроилов Олим Мамаюнусович Пардаев Ўзбекистон мустақиллигининг 35 йиллик тараққиёт йўлида эришилган натижаларнинг қисқача шарҳи	5
Мурод Мухаммедович Мухаммедов, Мамаюнус Қаршибаевич Пардаев, Меҳрангиз Олимовна Мамаюнусова Инсон ресурслари ва инсон капиталининг ўртасидаги фарқлар ва уларни ривожлантириш йўллари	13
Ibodulla Xasanovich Ibragimov, Larisa Alijonovna Musabaeva Logistikada operatsion samaradorlik: modellash va baholashga ilmiy yondashuvlar	20
SANOAT VA QISHLOQ XO‘JALIGI	
Durdona Dilshadbekovna Djalalova Qishloq xo‘jaligida innovatsion texnologiyalarni joriy etishni rag‘batlantirishning ahamiyati.	26
Абдухолик Эгамович Тангиров, Гулноза Абдулхолик қизи Абдулхолиқова Чўл-яйлов чорвачилигини барқарор ривожлантириш учун инновацион технологиялар: иқтисодий ва тиббий аҳамияти	29
Мадина Мурадхановна Хашимова Тоғли ҳудудлар жозибдорлигини табиий ресурслар мавжудлиги асосида баҳолаш	32
Shahnoza Abdirashitovna Po‘latova Sut mahsulotlarini barqaror ishlab chiqarishda agroklastlar faoliyatini takomillashtirishning dolzarb masalalari	35
Javohir Xamroqul o‘gli Jurayev Sanoat korxonalarining iqtisodiy samaradorligini oshirish mexanizmini takomillashtirish	39
Iroda Turdibayevna Kudratova Mamlakatimizda paxta-to‘qimachilik klasterlarida agroservis samaradorligini oshirish yo‘llari	44
INNOVATSIYA VA RAQAMLI IQTISODIYOT	
Rayxona Sadriddinovna Amriddinova Sun‘iy intellekt va onlayn baholashlar davrida raqamli turistik xulq-atvor tahlili	50
Нилуфар Зиябаевна Юлдашова Оценка результативности инновационных моделей в условиях сельской местности	52
Timur Ibodullaevich Ibragimov Logistika sohasida raqamli ko‘nikmalarni shakllantirish muammolari va yechimlari	57
Zuhriddin Sanjar o‘g‘li Rashidov Raqamli texnologiyalar ta‘sirida mehnat resurslari samaradorligini baholash ko‘rsatkichlarini takomillashtirish	61
Нажмиддин Раҳматуллаевич Абдувоҳидов Савдо ва хизмат кўрсатиш соҳасида яширин иқтисодиётни олдини олиш борасида рақамлаштириш йўналишлари	66
Nilufar Abdaxatovna Abduqodirova Samarqand viloyatida raqamli transformatsiyasi: holati, tarkibi va samaradorligini baholash	70
Farxod Faxriddinovich Ulugmurodov Samarqand viloyatida elektron savdo xizmatlarining innovatsion rivojlanish holati va istiqbollari	74

Мадина Мурадхановна Хашимова – “Зармед” университети доценти в.б., PhD

ТОҒЛИ ХУДУДЛАР ЖОЗИБАДОРЛИГИНИ ТАБИЙ РЕСУРСЛАР МАВЖУДЛИГИ АСОСИДА БАҲОЛАШ

Аннотация. Ушбу мақолада тоғли ҳудудларида иқтисодий фаолиятнинг самарадорлигини ошириш учун табиий ресурслар турларининг хусусиятлари таҳлил килинган. Шунингдек, табиий ҳудудларнинг сифат баҳосини аниқлаш асосида тоғли ҳудудларнинг жозибadorлик коэффициентлари белгилаш илмий асосланган.

Калит сўзлар: ландшафт, жозибadorлик коэффициентлари, тоғли ҳудудлар, табиий-рекреацион салоҳият, табиий ресурс, тоғли ҳудуд.

Кириш. Тоғли ҳудудлардан фойдаланишни оптималлаштириш, табиий ресурсларга бўлган муносабатларни илмий асослаш, тоғларда табиат ва жамиятнинг ўзаро таъсирини ўрганиб, таҳлил қилишни тақозо этади. Тоғларнинг табиий ва ижтимоий-иқтисодий хусусиятларини нотўғри тушуниш ривожланиш стратегиясини тўғри белгилашга тўсқинлик қилади. Ривожланиш стратегиясини белгилашда мамлакатимиз тоғли ҳудудларидан самарали фойдаланиш ҳолатини ўрганишимиз лозим.

Мавзуга оид адабиётларнинг таҳлили. Ўзбекистон тоғлари санаторий-даволаш, соғломлаштириш ва сайёҳлик туризмининг ривожлантириш учун табиий ресурсларга эга. Иқлим шароити ва ўсимликларининг контрасти, тоғ водийларининг ажойиб ландшафтлари, ён бағирлари, қорли чўққилар, тор тоғ йўллари, шовкинли шаршаралар ва нотинч тоғ дарёлари, кўк кўллар, гўзал тоғ қишлоқлари ўзларининг қадимий ўзига хос халқ анъаналарига эга. Ўзбекистоннинг тоғли ҳудудларида турли кимёвий таркибдаги 60 дан ортиқ минерал сув манбалари аниқланган бўлиб, улар негизида балнеологик санаторийлар ва поликлиникалар ташкил этилган. Республикада ўнлаб йирик ғорлар – Обирахмат, Тешиктош, Омонқутан, Мачай, Амир-Темир ва бошқалар бор. Зомин вилоятидаги туристик йўналишлар Қирқ қиз даралари, Гуралаш, Суфа, Қўйтош. Тошкент, Сурхондарё, Самарқанд, Қашқадарё вилоятларидаги тоғли ҳудудларда табиатнинг ботаника, геологик ва гидрогеологик ёдгорликлари, шаршаралар, ер ости сувлари чиқиш жойлари мавжуд. Қадимги тарихнинг кўплаб қизиқарли ёдгорликлари сақланиб қолган - қоятош расмлари ва кўрғонлар, қалъалар, ибтидоий одамларнинг жойлашуви излари, шахталар ва эритиш печлари қолдиқлари, антиқа буюмлар, динозаврлар излари ва бошқалар. Бу каби табиий ресурсларни жозибadorлигини сақлаб қолишимиз ва улардан ҳозирда ривожланаётган табиий туризмда фаолиятида оқилона фойдаланишимиз лозим. Бунинг учун тоғли ҳудудда жойлашган табиий ресурслар турларининг хусусиятлари ўрганилди.

Тоғли ҳудудларнинг табиий ресурслардан фойдаланиш унинг туристик ресурсларини чуқур билишни талаб қилади.[1] Салоҳиятни аниқлашда табиий ресурсларни қуйидаги ресурсларга ажратилади: флористик; фаунистик; климатик; орографик; гидрологик; бальнеологик ва хоказо.

Тадқиқот методологияси. Ўзбекистонда тоғли ҳудудларда ҳолатини баҳолаш учун қуйидаги методологиядан фойдаландик:

1. Ўзбекистоннинг тоғ ва текисликлар ўртасидаги нисбатини аниқлаш.
2. Тоғли ҳудудда жойлашган табиий ресурслар турларининг хусусиятлари ўрганилди. Табиий-рекреацион потенциалини аниқлашда табиий ландшафтларнинг сифат баҳоси балларда аниқланиб, жозибadorлик коэффициентлари ҳисобланди.

Тадқиқот жараёнида турли методологик йўналишлардан, хусусан, замон ва макон, таҳлил ва синтез, мантикий таҳлил, омилли таҳлил каби усуллардан фойдаланилган.

Таҳлил ва натижалар. Ўрта Осиёнинг қудратли, мураккаб тоғ тизими бутун Евроосиё материгини ғарбдан шарққа кесиб ўтувчи Евроосиё тоғ камарининг энг баланд тоғ тизимларига киради. Тянь-Шан ва Помир-Олой унинг марказий, энг баланд қисми, яъни Олий Осиё деб аталадиган қисмидир ва унинг шимоли-ғарбий чеккаларини ташкил қилади. Ўзбекистон ҳудудида жойлашган Тянь-Шан тоғ тизими, Туркистон, Зарафшон, Ҳисор тоғ тизмалари Тожикистон ва Қирғизистон тоғларининг давоми ёки ғарбий тирмалари ва қисман Қозоғистон тоғларининг давомидир. Ўзбекистон тоғлари 96 минг

квадрат километр майдонни эгаллайди, бу республика худудининг 21,3 фоизини ташкил қилади. [2] Тоғ ва текисликлар ўртасидаги нисбат 1:5 ни ташкил қилади.

Мураккаб рельеф, иқлим чекловлари ва тадбиркорликни ташкил этишдаги юқори харажатлари билан баланд тоғлардаги иқтисодий фаолият пасттекисликларникига нисбатан самарадорлиги пастдир. Ўзбекистон тоғли худудларида иқтисодий фаолиятнинг самарадорлигини ошириш учун тоғли худудлардаги туристик фаолият турларини ривожлантириш потенциалини баҳолашимиз лозим.

Табиий ландшафтларнинг диапазонларда сифат баҳоси табиий ресурслар туридан 1 таси мавжуд ҳолатда 50 бал, 2–3 таси мавжуд ҳолатда 51-150 бал, 3-5 таси мавжуд ҳолатда 151-300 бал, 6 тадан ортиқ бўлган ҳолатда 301-600 бал берилади. [3] Тадқиқот натижаларига асосан Оманкутан худудининг туристик потенциалини таҳлил қиламиз.

1-жадвал

Омонкутан худуднинг табиий-рекреацион потенциалини аниқлашда табиий ландшафтларнинг сифат баҳоси

№	Табиий ресурслар тури	Маълумотлар	Ресурс
1	Флористик (тарихан шаклланган ўсимлик турларининг тўплами)	Ургут минтақасида қўғоқчил ва ярим қўғоқчил тоғ олди ва тоғ ландшафтлари ва ўсимликларнинг аксарият турлари мавжуд. Ушбу худуд маҳаллий эндемизмнинг энг муҳим марказидир. Бу эрда эндемик қўғоқчилнинг 38 туридан 26 таси ўсади.	https://www.researchgate.net/publication/333917676 16 бет [4]
2	Фаунистик (тарихан шаклланган ҳайвон турларининг тўплами)	Аманкутан орнитофаунаси 110 турни ўз ичига олади, шу жумладан 72 та уялилар.	http://sreda.uz/rubriki/zemlya/v-amankutansko-m-urochishhe/ [5]
3	Климатик (Муайян худудга хос бўлган узок муддатли об-хаво режими)	Ўзбекистон тоғларининг иқлими, қуёш нури, қўғоқчилик, кескин континенталлик ўзига хос тарзда намоён бўлади. Бу ерга жуда катта миқдордаги нурланиш киради. Тоғли тизимлар ҳаво оқимларининг нормал ҳаракатланишига тўсқинлик қилади ва атмосферадаги айланишларнинг табиатини ўзгартиради. Ҳаво массаси йўлида жойлашган тоғлар улар олиб кетадиган намликни зичлаштиради ва бу эрда катта қор захиралари ҳосил бўлади. Натижада, тоғлар намликнинг кучли конденсаторлари вазифасини ўтаб, ҳаётнинг асосий манбаи бўлиб хизмат қиладиган кўплаб дарёлар ва эр ости сувларини ҳосил қилади.	http://orient-tracking.com/Mountains.htm [1]
4	Орографик (Худудрельефининг зичлиги)	Аманкутан тракти ҳар томондан ўрта баланд тизмалар билан ёпилган, фақат унинг шимоли-шарқий бурчагида дарё ювган оҳақтошли тоғ тизмаси жойлашган.	http://orient-tracking.com/Mountains.htm [1]
5	Гидрологик (Табиий сувлар, табиатдаги сув ҳаракати)	Амакутансай ёғингарчилик (қор ва ёмғир) ва ер ости, булоқ сувлари билан озиқланади. Ҳавза майдони, Кафлятунсой қўшилишининг орқасидаги нуқтадан саналади, майдони 57,8 км ² . Кафлятунсой тепасидаги сув йиғиш майдони 24,3 км ² , Ҳовузнинг ўртача баландлиги 1601 м. Сув оқими, Кафлятунсой қўшилишидан 30 м баландликда 0,951 м ³ / ни ташкил этади.	https://ru.wikipedia.org/wiki/Аманкутансай [6]

Жозибадорлик коэффициентининг жуда паст (0,2) дан ва жуда юқори (1,0) ўзгаришига мос келади. Умумий сифат баҳоси (балларда) 50 бал бўлганда жозибадорлик коэффициенти 0,2 ни ташкил қилади, 51-150 балда 0,2-0,3, 151-300 балда 0,3-0,5, 301-600 балда 0,5-1 ни ташкил қилади. Жадвалда кўрсатилган маълумотларга асосан Омонқўтан ҳудудида табиий ресурсларнинг 5 та тури мавжуд бўлиб, 300 бал берилади. Жавалдаги тадқиқот қилиш натижасида ҳудуднинг климатик ва гидрологик маълумотларга аниқ илмий асосланиш борасида муаммолар юзага келди. Гидрологик хусусиятлари борасидаги илмий тадқиқотлар 1982 йилда олиб борилган. Климатик маълумотлар эса умумий Ўзбекистон тоғларига асосланган. Иқлимнинг ўзгариши бу маълумотларнинг ўзгаришига сабаб бўлади. Демак, бу муаммони ҳал қилиш учун ҳудуднинг гидрологик ва климатик хусусиятлари борасида илмий тадқиқотларни олиб боришни талаб қилади.

Омонқўтан ҳавзасидаги манзаралардан рекреация мақсадида фойдаланиш имкониятлар юқори. Инсонлар дам олиш ва маънавий-эстетик ҳордиқ чиқариш давомида турли ҳил касалликларни даволаш, ўзига ҳос табиий, кимиёвий хусусиятларга эга бўлган табиат омилларидан фойдаланади. Шу сабабли мавжуд ландшафтнинг жозибадорлигидан фойдаланиш муҳим масалалардан бири ҳисобланади.

Хулоса ва таклифлар. Тадқиқотни олиб бориш жараёнида ўрганилаётган ҳудудда 2 та ассосий ечилиши керак бўлган муаммо борлигини аниқладик. Булар: ҳудуд ландшафтини дегарадацияга учраётгани ва бу ҳудудда табиий ресурсларнинг ҳолати ҳақида илмий изланишлар олиб борилмаётгани.

Дунёдаги тоғли ҳудудларнинг ландшафтлари ердан фойдаланиш тури ва интенсивлигини белгилайдиган ўзгарувчан ижтимоий-иқтисодий шароитлар туфайли ўзгарган ва ўзгариб туради. Лекин Омонқўтан ҳудудида охириги йиллари табиий ресурсларнинг (климатик ва гидрологик) хусусиятлари ўзгаргани ҳақидаги илмий тадқиқотлар олиб борилмаганлиги муаммонинг асл моҳиятини кўрсатмайди. Ландшафт ёки унинг ўзига ҳос таркибий қисмларининг узоқ муддатли ўзгариши муаммосини биринчи навбатда географлар ва ландшафт экологлари ҳал қилиб, маҳаллий ландшафтнинг сақлаш учун, биохилма-хилликни сақлаб экологик барқарорликни тامينлашимиз лозим.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. <http://orient-tracking.com/Mountains.htm>
- 2.(Barahona, et al.,2020) <https://doi.org/10.1016/j.ijgeop.2020.12.001>
3. А.С. Кусков, Ю.А. Джаладян Основы туризма. Учебник.Кнорус. Москва.2019 й 68,77 бет
- 4 <https://www.researchgate.net/publication/333917676>
- 5.Анастасия ПАВЛЕНКО Газета «Самаркандскийвестник» <http://sreda.uz/rubriki/zemlya/v-amankutanskom-urochishhe/>
6. <https://ru.wikipedia.org/wiki/Аманкутансай>

М.Хашимова	M.Khashimova
Оценка привлекательности горных районов на основе наличия природных ресурсов	Assessment of the attractiveness of mountain regions based on the availability of natural resources
Аннотация. В данной статье проанализированы особенности видов природных ресурсов для повышения эффективности экономической деятельности в горных регионах. Также на основе определения качественной оценки природных территорий научно обосновано установление коэффициента привлекательности горных регионов.	Abstract. This article analyzes the characteristics of various types of natural resources to enhance the efficiency of economic activity in mountainous regions. Additionally, based on the qualitative assessment of natural areas, the determination of the attractiveness index for mountainous regions is scientifically substantiated.
Ключевые слова: ландшафт, коэффициент привлекательности, горные территории, природно-рекреационный потенциал,природные ресурсы, горный район.	Keywords: landscape, attractiveness coefficient, mountainous areas, natural recreational potential,natural resource, mountainous region.

ISSN 2091-5187

❧ “SERVIS” ❧

Jurnal Samarqand iqtisodiyot va servis instituti tahririyat
bo‘limida nashrga tayyorlandi.

08.09.2026 yilda terishga berildi. 25.09.2026 yilda bosishga ruxsat etildi. Ofset
bosma qog‘ozi. Qog‘oz bichimi 60x84_{1/8}. “Times” garniturasini. Ofset bosma usuli.
Shartli bosma tabog‘i 15,6. Hisob-nashriyot
tabog‘i 14,68. Adadi 100 nusxa. Buyurtma №0169A/26

Samarqand iqtisodiyot va servis institutining
matbaa bo‘limida chop etildi.
Litsenziya № 025316.
Reestr № X-119112.

Manzil: Samarqand shahri, Shoxruh ko‘chasi, 60-uy.

© Samarqand iqtisodiyot va servis instituti, 2026.